

ד. הפעולות החומריות נעשות פעולות שלמות על ידי גבולות, סדרים וכוונה ראויה

ואולם מעומק עצת חכמתו יתברך, היה לסדר הדברים באופן שאף בהיות האדם שקוע בחומר בהכרח כמו שכתבנו, יוכל מתוך החומר עצמו והעסק הגופני השיג את השלמות והתעלות אל הזוהר ואל המעלה¹⁰⁴. ואדרבא, השפלתו - תהיה הגבהתו¹⁰⁵, ומשם יקנה יקר וכבוד שאין כמוהו, בהיותו הופך את החושך לאור ואת הצלמות לנוגה יזרח¹⁰⁶.

וזה כי שם יתברך שמו גבולות¹⁰⁷ וסדרים¹⁰⁸ לאדם בתשמיש שישתמש מהעולם

הערות - ילמד ענוים דרכו

104 הרמב"ם בהלכות דעות הסביר שהדרך לכך שכל מעשיו של אדם יהיו לשם שמים, היא שיכוון את כל פעילות החומר שלו לשם עבודת ה'. ובאמת כאשר האדם פועל פעולה גופנית לשם עבודת ה', פעולה זו אין חשיבותה רק מצד שהופכת לאמצעי לקדושה, אלא על ידי הכוונה לשם שמים היא הופכת להיות פעולה קדושה בעצמה! ועיין במסילת ישרים פרק כו.

105 וזהו עניין "במקום שבעלי תשובה עומדים וכו'" כי היה בהם כוחות חומריים שלא היו בצדיק, והם הפכו אותם אל הקדושה. על כן מצד ביטול כוחות הגוף אל הנשמה והעלאת הגוף הם מעולים יותר מהצדיק. ובבחינה זו - האדם מעולה מהמלאך, לא רק מהצד שהאדם בונה את עצמו וזוכה למעלתו בזכות ולא בחסד, אלא שבכוחו ליצור מהסתר - גילוי.

106 שהרי בכך הוא יוצר את עצמו, ובזה הוא מתדמה במעט לבוראו, וזוכר לעיל ב, ג, ג. ועוד, בזה הוא מגלה בפועל את יחוד ה', שאין עוד מלבדו וגם ההסתר עצמו הופך לגילוי, כאמור: "יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה".

107 הגבולות מנוגדים לחומר. עניין החומר הוא עשיית פעולות הגוף שלא לשם מטרות הנעלה אלא למילוי התאוה והיצר, ועל כן עיקר ביטוי החומר הוא ביציאה מהגבולות. ועיקר הוצאת העכירות והחושך של הגוף והכנתו לקבל את הארת הנשמה הוא בשמירת הגבולות, שהם מצוות לא תעשה. וזה כעין מה שביאר בשערי קדושה שמצוות לא תעשה הן כעין "גידים" (=עורקים) המאפשרים את השפעת החיים אל האיברים. כי היציאה מהגבולות סותמת את האפשרות של זרימת החיים מהנשמה לגוף.

108 מצוות העשה נקראות "סדרים" מפני שאינן פועלות שלמות מצד עצמן, אלא יוצרות את הסדר הראוי שבעבורו הקב"ה משפיע את אורו על האדם (וביאר המהרח"ו בשערי קדושה שהסדר הזה הוא השלמת כל רמ"ח אברי הנשמה). הסדר התואם את הרצון האלוהי, יוצר את הדבקות של הקב"ה בצדיק ואז שופע עליו שפע קדושה וברכה. כך כתב הרמח"ל בדעת תבונות ס' קס: "והנה בהיות מתדבקים התחתונים בו ית' בדבקות אהבה, יעורר הקב"ה האהבה בינו וביניהם, וירצה בעבודתם. כעניין שתיקנו ז"ל: 'הבוחר בעמו ישראל באהבה'; רצה ה' אלוהינו בעמך ישראל ובתפילתם. כי מצד הרצון הזה הוא היות עבודתם מועלת לתיקון הבריאה, וכמו שביארנו זה למעלה כבר, כי רק כוח הציורי, והרצון העליון הוא שעושה למעשה המצוות להיות מועיל ומתקן. ומכוח הרצון הזה הנה תועיל העבודה למה שתועיל, ויושפע שפע הברכה בכל הדרכים המתקנים לדבר הזה, ותתחדש הברכה בכלל התחתונים, ואחר כך יגיע אל האישים, כל אחד כראוי לו". וכעין זה בכוראי א, עט ועוד. הואיל והעיקר במצווה הוא עשיית רצונו והעלאת חינונו לפניו, והרציוני הוא הפועל, על כן אין המצוות פועלות ללא כוונה לעשותן לשם המצווה, וכמו שמבאר והולך הרמח"ל. ונמצא שמי שעושה את המצוות מצוות אנשים מלומדה, ללא חיבור כלל למצווה, אין המצווה פועלת. ואפשר שלכן תיקנו חכמים ברכת המצוות, שבה אנו אומרים במפורש: "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו..."

מסלול 1: יום א, יד אייר מסלול 3: יום ג, יג אייר
מסלול 2: יום ב, יד אייר מסלול 4: יום ד, יב אייר

ובריותיו, ובכוונה¹⁰⁹ שיתכוון בהם¹¹⁰. אשר בהשתמש מהם האדם באותם הגבולות ובאותם הסדרים ובאותה הכוונה שציווה¹¹¹ הבורא יתברך שמו, יהיה אותו הפועל הגופני וחומרי עצמו - פועל שלמות¹¹², ובו יתעצם באדם מציאות שלמות ומעלה רבה, יתעלה בו ממצבו השפל ויתרומם ממנו.

ואולם השקיפה החכמה העליונה על כל כללי החסרונות המוטבעים בעניינו של האדם¹¹³, ועל כל ענייני המעלה והיקר האמיתי המצטרפים לו להיות ראוי, לשיהיה מתדבק בו יתברך ונהנה בטובו, וכנגד כל זה סידר לו סדרים והגביל לו גבולות, אשר בשומרו אותם, יתעצם בו כל מה שצריך מן המעלה האמיתית שזכרנו, וישולל מעניינו כל מה שהוא הרחקה מן הדבקות העליון.

ואילו לא היתה הגזרה גזורה שימות, כמו שכתבנו לעיל, על ידי המעשים האלה היתה

הערות - ילמד ענוים דרכו

ובכך ניכר שאדם עושה בגלל הציווי. עוד יש להביא מה שמוכח בפוסקים (עיין מ"ב ס"י בשם הח"א; תקפ"ט, טז ועוד) שאם אדם בא לבית הכנסת כדי לקיים את המצוות הנעשות שם, גם אם לא כיוון לפני עשיית המצווה - נחשב לו שכיוון.

109 אכן נפסק ש"מצוות צריכות כוונה". ואין כוונת הדברים שהאדם צריך לדעת את טעמי המצוות, אלא שיכוון לעשות את הפעולה בגלל מצוות ה'.

הרמח"ל נוקט כאן עמדה מושלמת בוויכוח שננטש בין החסידות לבין המתנגדים: אכן המצוות אינן פועלות שלמות אם אדם אינו מוסיף בהן את הכוונה לעשות לשם ציווי ה', אך גם אין שום משמעות לכוונה אם לא יקפיד על הגבולות והסדרים, שהרי רצון ה' הוא שהאדם ידקדק בגבולות ובסדרים.

כאן יש להעיר שפעמים רבות נראה כביכול שהשיטה הקבלית מובילה בעיקר לעשייה טכנית של המצוות. ובאמת מבורא כאן שאי אפשר בלא הכוונה. וכן מבורא בריה"ל, שגם הוא מדגיש לאורך הספר את ההקפדה על פרטי ההלכה ועל כך שהמצוות פועלות כתיקונים, ללא הבנה, ואף על פי כן חובה לעשותן ביראה ואהבה ושמחה, כמו שביאר שם בחלק ג.

110 שלושה תנאים: א. גבולות - במצוות לא תעשה; ב. סדרים - במצוות עשה (שצריך להקפיד לעשותן כסדר, כפי כל הפרטים); ג. כוונה - שיעשה המצווה בכוונה לשם שמים.

למשל - בתאוות נשים: התורה הגבילה את כוחות הגוף ותאוותיו על ידי איסורי עריות ונידה, והעצימה את כוחות הנשמה במצוות עונה ומצוות פריה ורבייה. אך גם עשיית מצוות אלו אפשר שיבואו מתוך תאוות הגוף ועדיין לא יפעלו לשלמות, אם כל כוונתו למילוי יצריו. אבל כשעושה את מעשה המצווה בכוונה רצויה לשם שמים, היא הופכת להיות פעולה נשמית שפועלת לשלמות. (ואין זה סותר את דברי נפש החיים שהמצוות פועלות גם ללא כוונה. כי שם הוא מתכוון לכוונה כעין כוונות האר"י, שיודע כיצד הדברים פועלים למעלה. אבל אם עושה שלא לשמה - אין זה פועל בעליונים. ואף על פי כן ביאר שם שיעשה המצוות שלא לשמה שמתוך כך יגיע ללשמה. וכן מבורא הרמח"ל לקמן חלק ד פרק ב.)

111 כפי שביאר בדעת תבונות ס"י קנח שהכל תלוי רק בהורמנא דמלכא - ציווי המלך. כל עוד אין האדם מצווה על ידי ה', אפילו יעשה - אין לזה השפעה סגולית על הארת הנשמה וזיכוך הגוף.

112 אין כוונת הרמח"ל לפעולה חינוכית, אלא לפעולה שפועלת באדם מבחינה סגולית-פנימית.

113 הרמח"ל בדעת תבונות קובע שהגוף כולל את כל סדרי הנהגת ההסתר, ואילו הנשמה כוללת את כל סדרי הנהגת ההארה.

הנשמה מתחזקת וחושך הגוף מתחלש, באופן שהיה מזדכך על ידה זיכוכך גמור, ומתעלים שניהם אל הדבקות בו יתברך שמו.

ולפי שהגזרה גזורה, אין הדבר נעשה בפעם אחת, אך על כל פנים מתחזקת הנשמה בעצמה והגוף מזדכך¹¹⁴ - בכוח אע"פ שאינו נעשה בפועל, וקונה האדם מצב שלמות בכוח, שיצא אחר כך לפועל, בזמן הראוי לו (=בתחיית המתים).

ה. הסדרים והגבולות - מצוות העשה והלא תעשה

אך הסדרים והגבולות האלה, הנה הם כלל המצוות, העשין והלאוין, אשר כל אחת מהם מכוונת אל תכלית הקנות באדם והעצים בו אחת¹¹⁵ ממדרגות המעלה האמיתית שזכרנו (=במצוות עשה) והסרת אחד מענייני החושך והחסרונות (במצוות לא תעשה), על ידי פועל המצוות עשה ההיא או המניעה מן הלא תעשה¹¹⁶.

טעמי המצוות

ואולם פרט המצוות כולם, וכן פרטי כל מצווה ומצווה¹¹⁷, הנה הם מיוסדים על אמיתות מציאותיות וענייניו של האדם בכל בחינותיו, ואמיתות ענייני השלמות המצטרפים, כל דבר בתנאיו וגבוליו, מה שצריך להשלמתו.

ואמנם החכמה העליונה - שיודעת כל זה לאמיתו ויודעת כל ענייני הברואים כולם ושימושיהם כמו שבראתם באמת - השקיפה על הכל, וכללה כל המצטרך, במצוות

הערות - ילמוד ענוים דרכו

114 חיזוק הנשמה ואורה - על ידי מצוות עשה, וזיכוכך הגוף והכנתו לקבל את הארת הנשמה - על ידי הגבולות של הלא תעשה. ושני אלו נעשים בכוח.

115 על כן האדם לא נשלם אלא בקיום כל המצוות. ועיין בשערי קדושה בפרקים הראשונים. מה יעשה האדם שלא התחייב בכולן? המהר"ש¹¹⁸ עונה שאנוס רחמנא פטריה, וכיוון שהנשמה מוכנה מצד עצמה וטבעה לשלמות - הקב"ה משלים לאדם את החסר. **אור החיים הקדוש** בפרשת ויקהל הסביר שע"י מצוות אהבת חברו והתחברות לכלל ישראל - מזכים בני ישראל זה את זה. המהר"ח¹¹⁹ בשערי קדושה הסביר שמצוות תלמוד תורה כנגד כולם, והיא משלימה את כולם. והיינו שילמד את המצווה ופרטיה ונחשב לו כאילו עשה. **בשם משמוא**¹²⁰ ביאר שכל מצווה כלולה בכל תרי"ג מצוות, ועל כן אם עושה מצווה אחת בשלמות ביראה ואהבה - זוכה על ידה להשלים את כל קומתו. כמו שכל תא בגוף יש בו את כל הגנום לכלל האיברים והתאים השונים.

116 נמצא שעיקר תכלית המצוות אינה לחנוך את האדם ליסודות הדת או לתקן את מידותיו ואת ענייני החברה. התכלית העיקרית שלהן היא הזיכוכך לנשמה ולגוף. לנשמה - על ידי מצוות עשה המעצימות את הארתה, ולגוף - על ידי מצוות לא תעשה המסירות ממנו את החסרונות.

117 בניגוד לרמב"ם שנתן למצוות טעמים חינוכיים, ולכן לא תמיד ניתן למצוא משמעות לפרטי המצוות וצריך לייחס להן צד שרירותי (מו"ג, כו), בטעמים של הרמח"ל כל פרט במצווה מכוון לתקון שיש במצווה בכללותה. כמו בעולם הפיזיקה, כל פרט משמעותי, וכל שינוי קטן יוצר קלקול גדול. למשל כל צמח צריך כמות של אור ושמש, חום וקור, מים ואדמה מסוימת כדי שיגדל בשלמות. כל מולקולה בגוף בנויה בדיוק רב, כל שינוי במבנה האטום יוצר חומר אחר לחלוטין.

מסלול 1: יום א, יד אייר
מסלול 2: יום ב, יד אייר
מסלול 3: יום ג, יג אייר
מסלול 4: יום ד, יב אייר

שציוונו בתורתו¹¹⁸, וכמו שכתוב (דברים ו, כד): "וַיִּצְוֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים וְכוּ'
לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים וְכוּ'".

שאלות מנחות:

- ✦ מהי מעלת האדם על המלאכים מלבד כוח הבחירה והיות האדם בונה את מעלתו בעצמו?
- ✦ אם השאיפה אינה להתנתק מעסקי עולם הזה אלא להעלות אותם לקדושה, מה תפקיד ה"פרישות" בעבודת ה'?
- ✦ האם המצוות באות להוציא את האדם מהעיסוק בעולם הזה או לנתב את העיסוק?
- ✦ לפי ההבנה שמציב הרמח"ל כאן למצוות, מדוע ישנה שאיפה ביהדות שההלכה תשתלט על כל מכלול החיים?
- ✦ המדרש אומר שדוד נבהל כשנכנס לבית המרחץ וגילה שהוא ערום מכל המצוות. מפני מה נבהל?
- ✦ האם לפי הרמח"ל יש משמעות גם לפרטי כל מצווה?

הערות - ילמד ענוים דרכו

118 בניגוד לשבע מצוות בני נח, שאין בהן את כל המצטרך להשלמת האדם, התורה שה' הנחיל לישראל כוללת את כל המצטרך כדי להגיע להשלמה. וזה ביאור דברי רבי חנניא בסוף מסכת מכות: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות". כל מצווה נצרכת לזיכוך מסוים או להסרת חסרון מסוים, ומי שלא הצטווה בזה - הרי הוא ישאר חסר. במבט זה - גם ריבוי פרטי מצוות והתפשטותם על כל מעשי האדם משמחים את האדם. הרבה פעמים האדם שואל מדוע ההלכה מתפרטת עד הלכות בית הכסא והלכות נעילת נעלים וכיו"ב. אולם רק על ידי הלכות אלו שמתפשטות על כל סדרי חיי החומר, האדם יכול להינצל מפעולות גשמיות ולפעול קדושה ממש! המצוות הן גלגל הצלה מהחומר.

מסלול 1: יום א, יד אייר
מסלול 2: יום ב, יד אייר
מסלול 3: יום ג, יג אייר
מסלול 4: יום ד, יב אייר